

KAISA JAAKKOLA •

Hormonitasapaino

OPAS ENERGISEEN ELÄMÄÄN

Sisällys

Lukijalle.....	9
Alkusanat	10

Osa 1: Kaisan tarina14

Karkkihamsterin kurimus	14
Fitness-unelmasta totta.....	15
Stressi luo pohjan hormoniepätasapainolle	16
Ongelmat kasautuvat	18
Keho kertoo hormoneista.....	18
Stressiä ja vatsaongelmia	19
Vastauksia kysymyksiin: kummallinen	
kilpirauhasen vajaatoiminta.....	20
Horrostilasta hyvään oloon.....	21

Osa 2: Aineenvaihdunta ja erilaiset kehotyypit.....27

Mitä aineenvaihdunta tarkoittaa?	27
Rakennatko vai hajotatko?	29
Aineenvaihdunta ja energiankulutus	32
Mihin energiaa kuluu?	32
Energiankulutuksen mittaaminen	34
Kehonkoostumus kertoo painoa enemmän.....	35
Kehonkoostumuksen mittaamenetelmiä.....	40
Kehosi on kartta – näin luet sitä	41
Huomioitavaa kehonkoostumusmittauksista	44
Mikä on hyvä rasvaprosentti?	45
Esimerkkejä kehonkoostumuksen muutoksista ...	46
Tunnista kehotyyppiisi	47

Osa 3: Tutustu hormonitoimintaasi.....53

Vaikutat hormoneihisi tässä ja nyt	53
Mitä hormonit ovat?	54
Hormonien toiminta ja umpirauhaset.....	55
Hormonit rakentuvat syömästäsi ruoasta	58
Ikäkaudet vaikuttavat hormonitoimintaan	60
Mitä käytetyille hormoneille tapahtuu?.....	61
Villen tarina: Ongelmavyhtiä on vaikea selvittää.....	62
Hormonitasapaino ja sen häiriöt	65
Kuinka hormonien epätasapaino syntyy?	66
Kuusi kuvausta hormoniepätasapainosta	68
Näin tasapainotat hormonitoimintasi.....	72
Perusasiat kuntoon	72
Käy lääkärissä, jos epäilet sairautta.....	73
Jos sinulla on lääkitys, älä muuta mitään	
ilman lääkärin lupaa	73
Jos olet raskaana, suhtaudu muutoksiin	
varovaisuudella.....	73
Tee pieniä muutoksia, saat suuria tuloksia	74

Osa 4: Tärkeimmät hormonit ja niiden toiminta.....75

Hormonitoiminnan pääkytkimet ovat aivoissasi.....	75
Hypotalamus ja aivolisäke ohjaavat umpirauhasia...75	
Dominoefekti alkaa aivoista ja jatkuu läpi	
koko kehon	78
Insuliini – varastointihormoni	82
Testaa: Onko insuliinisi tasapainossa?	82
Insuliinin toiminta.....	83
Insuliinia vapautuu sokerikuorman mukaan	84
Liiallisesta hiilihydraatista tulee läskiä –	
myös laihoilla.....	85
Ruoka-aineiden vaikutus verensokeriin ja	
insuliiniin.....	87
Insuliiniresistenssissä solut kuoroutuvat	
insuliinille	92
Insuliiniresistenssi etenee: metabolinen	
oireyhtymä	93
Kakkostyypin diabetes ja Alzheimerin tauti –	
insuliiniongelmien huipentumia	95
Mitä kannattaa tutkia?	96
Jos tupakoivalla rekkamiehellä on toivoa,	
niin on sinullakin.....	98
Karin tarina: Ykköstyypin diabetesta voi	
helpottaa ravinnolla	104
Kortisoli – energia- ja stressihormoni	106
Testaa: Onko kortisolisi tasapainossa?	106
Kortisolin toiminta	106
Stressin ja rentoutumisen fysiologia	107
Kortisolin vuorokausirytmii.....	110
Oletko kortisolikoukussa?	111
Kortisoli sekoaa liiallisesta stressistä	111
Lisämunaisten uupuminen	113
Lisämunaisten uupumisen kolme eri vaihetta...115	
Jaakon tarina: Lisämunaisten uupuminen	
vei voimat vuosiksi.....	117
Kilpirauhashormonit – aineenvaihdunnan	
aktivaattorit	119
Testaa: Ovatko kilpirauhashormonisi	
tasapainossa?	119
Kilpirauhasen toiminta.....	120
Kilpirauhanen rakastaa ravinnerikasta ruokaa ...	122
Kilpirauhashormonien tehtävät ja	
vajaatoiminnan vaikutukset.....	124
Moninaiset kilpirauhasongelmat.....	127
Kilpirauhasen vajaatoiminta on	
luultua laajempi käsite.....	130

Ajatko autolla käsijarru pohjassa? – rT3-ongelma	133
Sukuhormonit – suorituskykyä, motivaatiota ja hyvää oloa	136
Testaa: Ovatko sukuhormonisi tasapainossa?	136
Sukuhormonit ja niiden tehtävät	138
Tärkeimmät sukuhormonit ja sukuhormonien kaltaiset aineet	142
Opas naiseen: kuukautiskierto ja PMS-oireet ...	145
Mitä hormoniehkäisyistä pitäisi ajatella?	147
Sukuhormonit vähentyvät ikääntymisen myötä...	148
Stressi runtelee sukuhormonien tasapainon.....	152
Matala testosteroni – motivaatiopula ja muhkea maha	152
Kaljan kittaaminen katkaisee testosteronin tuotannon.....	154
Jos haluat nauttia seksistä, pidä huolta sukuhormoneistasi.....	155
Eetun tarina: Suolisto-ongelmat tuhoavat suorituskyvyn.....	157

Osa 5: Energiaa ravinnosta ja liikunnasta161

Voita väsymys ravinteikkaalla ruoalla	161
Mitokondriot tuottavat energiaa.....	162
Tähtää optimaaliseen minimaaliseen sijaan	164
Mitä liian vähäisestä ravinteiden saannista seuraa?	166
Vitamiinien ja mineraalien tehtävät elimistössä	167
Yhtä oikeaa ruokavaliota ei ole	170
Optimaalisen ravinnon periaatteet	171
Elämäntapa 1: Syö säännöllisesti	172
Elämäntapa 2: Syö proteiinia joka aterialla.....	173
Elämäntapa 3: Syö kasviksia joka aterialla	175
Elämäntapa 4: Syö suurin osa hiilihydraateista liikunnan jälkeen	177
Elämäntapa 5: Luonnollisia rasvoja päivittäin ...	182
Elämäntapa 6: Juo vettä vähintään kaksi litraa päivässä	186
Elämäntapa 7: Syö vain aitoa ruokaa	189
Elämäntapa 8: Suunnittele ateriat ennakkoon	194
Elämäntapa 9: Käytä monivitamiinia, kalaöljyä, magnesiumia ja D3-vitamiinia päivittäin	194
Elämäntapa 10: Riko periaatteita 10–20 % ajasta	198
Nopeat ja hitaat hiilihydraatit	178
Paljonko hiilihydraatteja kannattaa syödä?	180
Esimerkkejä hiilihydraattien päiväsaannista.....	181
Tunne eri rasvat	182
Tasapaino kuntoon.....	183

Maito suojaa luustoa, vai suojaako?	188
Maidon käsittely.....	188
Ravinneriisiä ruoka antaa aineenvaihdunnalle rakennuspalikat	190
Haitta-aineiden määrä verrattuna kaloreihin: suosi luomua	192
Aito ruoka on aina tärkein.....	196
Suomalaisilla on krooninen D-vitamiinivaje	196
Suomalaisten aamiaiset kärsivät proteiinin vähäisyydestä	200
Yksilöi ruokavalio kehotyypin ja tavoitteen mukaan	201
Tarkkoja ruokaideologioita eri tarpeisiin	206
Angelikan tarina: Masennus ja vatsa kuntoon ravinnolla	208
Rakentava liikunta	209
Intensiivinen liikunta ylläpitää aineenvaihduntaa....	210
Kuinka usein kannattaa liikkua?	212
Vahvistu haastamalla kehoasi	214
Painoharjoittelusta potkua aineenvaihduntaan.....	216
Laajat liikeradat ja kehonkäyttö arjessa	217
Miksi naisten tulisi harrastaa painoharjoittelua?	218
Paranna insuliinin toimintaa liikunnalla	222
Painoharjoittelu parantaa kehonkoostumusta	223
Millainen liikunta vaurioittaa hormonitoimintaa ja aineenvaihduntaa?	227
Kuinka aloittaa painoharjoittelu?	228
Ideoita kokeneelle salitreenaajalle	229

Osa 6: Hallitse stressiä ja nuku hyvin.....232

Stressi vaikuttaa kehoon ja mieleen.....	232
Stressiä on enemmän kuin koskaan aiemmin	232
Hyvää stressiä tarvitaan.....	233
Kuka on vastuussa?	233
Stressinhallinta ja elämäntapaohjaus osaksi työhyvinvointia	236
Stressi romuttaa luovuuden ja innovointikyvyn ...	240
Rentouta mielesi meditaatiolla	247
Täsmävinkkejä stressinhallintaan	248
Elämän erikoistilanteet ja ravintovalinnat	250
Uni eheyttää elimistöä	254
Univajeen vaikutukset.....	254
Väsynyt tekee tyhmiä valintoja	259
Univajeessa syöt 550 kaloria enemmän.....	260
Nuku itsesi hoikaksi ja viriilliksi	261
Univinkkejä perheellisille.....	262
Hyvän unen eväät	264
Vuorotyön vaikutus aineenvaihduntaan ja hormoneihin	265

Magnesium rauhoittaa unta	266
Hanna-Kaisan tarina: Olin hyväksynyt unettomuuden osaksi elämäni	270
Osa 7: Terve vatsa ja tehokas maksa	273
Terveys asuu suolistossa	273
Suomalaisten vatsat voivat huonosti	273
Vatsanhoito-ohjelma askel askeleelta	274
Ensimmäinen askel: Poista haitalliset ruoat ja lisäaineet	276
Toinen askel: Korvaa puuttuva vatsahappo ja entsyymit	278
Kolmas askel: Istuta hyvät bakteerit uudelleen ...	285
Neljäs askel: Korjaa suolisto.....	288
Mahaneste ja vatsahappo käynnistävät ruoansulatuksen	278
Vatsahappotason palauttaminen	282
Entsyymit pilkkovat ravintoaineita	282
Sappi auttaa rasvojen ruoansulatuksessa	283
Juhiksen tarina: Huono ruoansulatus väsyttää ja turvottaa.....	284
Sannan tarina: Laiska entsyymien tuotanto esti tavoitteiden saavuttamisen	294
Maksa, kehon jätteenpuhdistuslaitos	295
Maksa jaksaa – vai jaksako?	295
Uimme kemikaalimeressä – kukaan ei ole turvassa	299
Geenit vaikuttavat maksan toimintaan	304
Maksan päivittäiset puhdistusoperaatiot eli faasit selkokielellä.....	307
Maksan toiminta ja estrogeenien aineenvaihdunta	311
Infrapunasauna on helpoin tapa parantaa puhdistusta	312
Lopuksi	315
Lisäohjeet	317
Vatsahappotesti	317

Alkusanat

”Aion epäröimättä puhua totuudenmukaisesti, sanoilla jotka herättävät itsevarmuutta, iloa ja toivoa.”

– Thich Nhat Hanh

Makaan sängyllä, pää mieheni rinnalla. Kyyneleet valuvat silmistäni. Itku purkautuu väkisin ulos. Kukaan ei ole kuollut. Mitään merkittävää ei ole tapahtunut. Tämä on tavallinen syksyinen ilta. Sama kaava toistuu päivä toisensa jälkeen ilman mitään järjellistä selitystä.

”Mulla on sellainen olo, että olis parempi kun mua ei olis ollenkaan. Häviäisin vain täältä pois.”

Pohjaton ahdistuksen tunne puristaa rintaa. On vain niin paha olla. Joni pitää kiinni, silittää tukkaa. Vähitellen itku laantuu. Nukahdan.

Seuraavalla viikolla teen netissä masennustestin. ”Oireet viittaavat keskivaikeaan masennukseen”, testin tulos kertoo. Se ke-

hottaa juttelemaan ammattilaiselle ja mainitsee, että lääkitys voi olla tarpeellinen.

Elämässäni kaikki asiat ovat mainiosti. On ihana koti, firma jolla pyyhkii hyvin, upeita ystäviä, jotka hyväksyvät minut sellaisena kuin olen, rakas perhe. Minkään ei pitäisi olla vinossa, mutta mielialani syöksyy silti päivästä toiseen mustaan tyhjiöön. En voi ymmärtää, mitä minulle tapahtuu. Tänä vuonna olen toteuttanut taas monia unelmiani, kuten julkaissut esikoiskirjani ja puhunut kirjamesseilla. Silti tuntuu siltä, että mieluiten vain katoaisin.

Varaan ajan psykologille, koska luulen että päässäni on jotain vikaa. Keskustelut auttavatkin hieman, mutta synkkyys jatkuu silti.

Joulukuun lopussa puhun puhelimesta lääkärini kanssa. Hän kertoo kilpirauhastes-tini tuloksista ja kehottaa lisäämään lääkitystä, jonka olen aloittanut noin kolme kuukautta aikaisemmin. Arvoissa on vieläkin parantamisen varaa.

Kahden viikon kuluttua lääkeannoksen nostosta masennus on hälvennyt. Pystyn taas ajattelemaan selkeästi ja mielialani on tasaisempi kuin vuosiin. Väsymys on edelleen toisinaan karmea. Suunta on silti kohti parempaa.

En ollutkaan masentunut. Kilpirauhase-ni ei vain toiminut kunnolla. Kuinka monta muuta samoissa mielentiloissa painivaa tässä maassa mahtaa olla – ihmisiä, joilla masennuksen syy ei olekaan mielessä ja ajatuksissa vaan fysiologiassa?

HÄTÄ NÄKYI MEDIASSA

Aineenvaihdunta- ja mielenterveysongelmat ovat saaneet runsaasti näkyvyyttä mediassa viime vuosina.

Yle Pohjanmaa uutisoi tammikuussa 2011 aikuistyyppin diabeteksen yleistymisestä:

"Kakkos- eli aikuistyyppin diabetes lisääntyy esimerkiksi Pohjanmaalla vauhdilla. Botnia-projektiin kuuluvan tutkimuksen mukaan diabetesta sairastavien määrä on nyt kuudesta kahdeksaan prosenttia. Vielä muutama vuosikymmen sitten diabeetikoita oli alle kolme prosenttia väestöstä."

Kela tiedotti maaliskuussa 2011:

"Vuonna 2009 työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyi joka päivä viisi nuorta mielenterveyden häiriöiden vuoksi. Vuonna 2009 työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyi yhteensä 2 612 alle 30-vuotiaista nuorta tai nuorta aikuista. Heistä 1 954 (75 %) sai työkyvyttömyyseläkkeen mielenterveyden häiriön perusteella."

Heinäkuussa 2011 *Helsingin Sanomat* puolestaan uutisoi otsikolla "Masennuslääkkeet ovat maan tapa":

"Masennus on yksi yleisimmistä suomalaisten potemista sairauksista. Masennuslääkkeitä syö lähes puoli miljoonaa suomalaista, ja masennuksen vuoksi jää eläkkeelle noin 4 000 suomalaista vuodessa."

Sanomalehti *Ilkka* kertoi elokuussa 2011, että "Kilpirauhasen vajaatoiminta voi nousta uudeksi kansantaudiksi":

"Kilpirauhasen vajaatoimintaa sairastavien määrä on kasvanut yli kuudella prosentilla viimeisimpien tilastojen mukaan. Sairastavien määrä on jo miltei yhtä korkea kuin kakkostyyppin diabetesta sairastavien. Tiedot selviävät Kansaneläkelaitoksen viimeisimmistä lääkekorvaavuustilastoista."

Kesäkuussa 2012 *Apu*-lehden "Lääkehaitat joukkosurmien taustalla?" -artikkelissa kerrottiin, että joka viides suomalainen käytti mielialalääkkeitä vuonna 2011:

"Kelan lääkekorvaustilaston mukaan 1 067 964 suomalaista käytti viime vuonna masennus-, psykoosi-, neuroosi- tai unilääkkeitä. Lasten ja nuorten psykenlääkkeiden käyttö on kolminkertaistunut 2000-luvulla. 15–24-vuotiaista suomalaisnuorista yli 50 000 sai viime vuonna jotakin psykyen toimintaa säätelevää lääkettä."

Kalevan uutinen "Kakkostyyppin diabetesta tavattu jo lapsilla" heinäkuulta 2012 on yksi huolestuttavimmista:

"Kakkostyyppin eli aikuistyyppin diabetes on laajentunut Suomessa viiden viime vuoden aikana myös lapsiin, kertoo ylilääkäri Pirjo Ilanne-Parikka Diabetesliitosta."

Minne me olemme oikein menossa, jos sama meno jatkuu?

Osa 3: Tutustu hormonitoimintaasi

”Totuus on, että olet jo se mitä etsit.”
– **Adyashanti**

Vaikutat hormoneihisi tässä ja nyt

Pysähdy hetkeksi kuulostelemaan olotilaasi juuri nyt. Miltä korviesi välissä tuntuu? Pohdi mielessäsi liikkuvia ajatuksia ja tunnetilaasi. Jos voit rentouttaa kasvojesi lihaksia, tee se.

Miltä tuntuu kaulassa ja rintakehässä? Ehkä pystyt havaitsemaan sydämesi sykkeen. Miltä hengityksesi tuntuu? Hengitä syvään sisään, pallean saakka, keuhkojen alaosaan. Puhalla ilma hitaasti viivytellen ulos. Tunne miten elimistö rentoutuu ja rauhoittuu.

Miltä kätesi tuntuvat, kun ne esimerkiksi pitelevät tätä kirjaa? Ovatko ne lämpimät vai kylmät? Miltä vatsassasi tuntuu? Onko se litteä vai ehkä turvonnut? Sulaako siellä ruoka juuri nyt? Jos vedät huomaamattasi vatsaa sisään, voit antaa sen rentoutua.

Miltä selkäsi tuntuu? Hartiat, keskiselkä, alaselkä – onko siellä kipuja vai tuntuuko hyvältä? Ehkä voit korjata selkärankasi asentoa hiukan suuremmaksi niin että hermostosi pääsee toimimaan oikealla tavalla.

Tunnustele lantion aluetta ja jalkojasi. Miltä reisissä, polvissa, säärissä tuntuu? Ehkä varpaitasi lämmittävät villasukat. Tai ehkä ne ovat puristuksissa epä mukavissa kengissä. Miten tahansa, tiedosta miltä se tuntuu.

Lopulta anna tietoisuuden vaeltaa kehonosa kerrallaan takaisin ylöspäin aina otsaan saakka, kulmakarvojen väliin. Pidä

ajatustasi hetken aikaa tuossa pisteessä. Sen jälkeen voit rentouttaa mielesi ja kehosi ja olla keskittymättä mihinkään.

Onnittelut – olet juuri tehnyt ensimmäisen tietoisuusharjoituksen. Joku voisi kutsua sitä meditaatioksi. Ei tarvita muuta kuin että alat tiedostaa mitä kehossasi ja mielessäsi tapahtuu. Aika helppoa, vai mitä?

Tämän pienen harjoituksen voit tehdä vaikka joka päivä herättyäsi tai mennessäsi nukkumaan. Se saa sinut huomioimaan, mitä sinulle juuri tänään kuuluu. Joskus huomion keskittäminen näin yksinkertaisella tavalla meihin itseemme on ainoa asia mitä tarvitsemme siihen, että alamme tehdä parempia valintoja päivittäin.

Juuri nyt kun luet tätä, olet päivittäisillä toimillasi vaikuttanut hormonitoimintaasi jo lukemattomia kertoja. Myös äskeinen pieni harjoitus vaikutti hormonijärjestelmääsi, ellet sitten sattunut olemaan jo täysin rentoutuneessa tilassa ennen sen lukemista.

Rentoutumisen myötä stressihormonitaso laskee, verenpaine tasoittuu ja aivojen mielihyvää tuottavien kemikaalien tuotanto aktivoituu. Rentoutuneessa tilassa pystyt sisäistämään uusia asioita helpommin ja yhdistämään niitä vanhoihin. Oppimiskykyysi paranee.

Siksi halusin kiinnittää huomiosi kehosi toimintoihin ja olotilaasi. Ehkä huomaatkin jo, mikä kohta vartalossasi tuntuu hyvältä ja mikä ei. Pystyt itse vaikuttamaan oloosi yllättävän paljon. Ensimmäinen asia on tulla tietoiseksi siitä, mitä et ehkä vielä hetken huomannut.

Hormonit, nuo vikkelät pikku kemikaalit, ovat vaikuttaneet sinuun tänäänkin enemmän kuin ehkä pystyt vielä tällä hetkellä ymmärtämään. On täysin mahdollista, että olet hormoniesi vietävissä, etkä hoksaa asiaa lainkaan.

Mitä jos ottaisimme pallon haltuun ja lähtisimme yhdessä tutustumaan aiheeseen? Voit itse suunnitella hormonien koreografian uusiksi, kun tiedät mitä ne ovat ja miten niitä voi ohjaillla.

Tämän luvun jälkeen ymmärrät:

- mitä hormonit ovat
- miten ne toimivat
- miten ne vaikuttavat olotilaasi
- mitkä ovat elimistösi tärkeimpiä hormoneja
- miten voit itse vaikuttaa hormoneihin ja tukea elimistösi luontaista kykyä parantaa itsensä

Mitä hormonit ovat?

Hormonit ovat viestimolekyylejä, joiden vastuulla on elimistösi sisäisen kommunikaation ylläpito. Kehosi eri osat keskustelevat toisilleen hormonien avulla. Nimi *hormoni* tulee kreikasta ja tarkoittaa 'herättää'. Hormonien tehtävä on stimuloida solusisäisiä toimintoja. Vaikutus vaihtelee hormonien pitoisuuden ja voimakkuuden mukaan.

Hormoneja erittyy umpirauhasista. Niitä ovat esimerkiksi haima, joka tuottaa insuliinia ja munasarjat ja kivekset, jotka tuottavat sukuhormoneja. Erilaisia hormoneja ja muita viestiaineita on tähän mennessä löydetty yli 50. Uusia löytyy jatkuvasti.

Millainen mielentilasi on, tunnetko itseäsi innostuneeksi tai ahdistaa sinua? Oletko liikkunut tänään – mitä urheilua harrasit? Millaisessa ympäristössä olet nyt – onko siellä melua? Montako mukia kahvia olet juonut tänään? Mitä söit viimeksi?

Kaikkien näiden kysymysten vastaus kertoo jotain tilasta, jossa hormonitoimintasi on juuri nyt. Kehosi viisi aistia (näkö-, kuulo-, tunto-, maku- ja hajuaisti) välittävät

Haluatko lukea lisää?

Tilaa kirja verkkokaupastamme
Kaisan signeerauksella!

Muista myös Hormonidieetti!

<http://shop.optimalperformance.fi/>